

Ks. Piotr Kulita, *Wybrane śpiewy Nieszporów Niedzielnych w polskich śpiewnikach katolickich po Soborze Watykańskim II*, Wydawnictwo Polihymnia, Lublin 2008, ss. 223.

Tradycja śpiewania Nieszporów w języku polskim sięga XVII w. Jeszcze w II połowie XX wieku, należały one do najbardziej znanych i wykonywanych w naszych świątyniach nabożeństw. Dzisiaj niestety już tylko w niektórych kościołach można spotkać się z ich śpiewaniem i to przez niewielką grupę wiernych. Jak zauważa ks. prof. I. Pawlak, nabożeństwo to, po Soborze Watykańskim II, zostało w sposób naturalny „wyparte” przez wprowadzenie popołudniowej lub wieczornej Mszy św. Wcześniej ludzie przychodzili w niedzielę wieczorem do kościoła na Nieszpory, teraz w tym czasie jest dodatkowa Eucharystia i nie ma już czasu na to nabożeństwo, a duszpasterze wydają się nie przywiązywać do tego większej wagi. Tymczasem Soborowa Konstytucja o świętej liturgii z 1963 r., wyraźnie zachęca duszpasterzy, by starali się „w niedziele i uroczyste święta celebrować w kościołach z udziałem wiernych główne godziny, zwłaszcza Nieszpory” (nr 100). Natomiast Wprowadzenie Ogólne do Liturgii Godzin (z 1971 r.) zezwala na łączenie głównych godzin dnia (Jutrznia, Nieszpory) z Mszą św. (nr 94,96). O popularności Nieszporów świadczy niewątpliwie fakt, że wszystkie najbardziej znane śpiewniki polskie zamieszczały je w swoim repertuarze. Starsze śpiewniki zawierają tradycyjny, czyli potrydencki układ śpiewów nieszpornych (np. aż 5 psalmów). Śpiewniki wydawane pod koniec XX w. cechuje tzw. ryt przejściowy, godzący niejako elementy przed- i posoborowe. Najnowsze śpiewniki respektują już wyraźnie wskazania topicznego wydania *Liturgii Godzin*.

Praca ks. Piotra Kulity koncentruje się na wybranych śpiewach Nieszporów niedzielnych, zamieszczonych w polskich śpiewnikach katolickich wydanych po Vaticanum II. Należy zauważyć, że Autor z niezwykłą starannością przeanalizował 20 dostępnych śpiewników, wyróżniając 22 wersje Nieszporów niedzielnych. Przeprowadził wielokierunkowe porównania tychże śpiewów, ukazując ewolucję liturgii nieszpornej w Polsce po Soborze Watykańskim II.

Książka została podzielona na cztery rozdziały. W pierwszym z nich Autor dokonał prezentacji źródeł, poczynawszy od wielokrotnie wydawanego i najbardziej znanego śpiewnika ks. Jana Siedleckiego, a skończywszy na *Nieszporach Niedzielnych* ks. Ireneusza Pawlaka. Dokonano tutaj szczegółowej charakterystyki poszczególnych grup śpiewników o tym samym rodowodzie oraz innych, wydawanych np. tylko raz, w latach 1971-2005, o zasięgu krajowym i regionalnym. Książka Kulita podał krótką historię powstania śpiewników, jak i ich kontekst środowiskowy. W przypisach umieścił także noty biograficzne autorów lub redaktorów poszczególnych śpiewników.

W drugim rozdziale przedstawiona została struktura Nieszporów niedzielnych, która została przyjęta w Kościele katolickim po reformie Soboru Watykańskiego II. Odnowioną *Liturgię Godzin* (*Liturgia horarum*, wcześniej funkcjonowała nazwa *Breviarium Romanum*), konstytucją apostolską *Laudis canticum* z 1 listopada 1970 r., zatwierdził papież Paweł VI. Ta nowa struktura *Liturgii Godzin*, tym samym i Nieszporów stała się pierwszym kryterium analizy materiału zawartego w śpiewnikach. W jej wyniku Autor wyróżnił trzy kategorie, według których dokonał podziału źródeł: (1) Nieszpory niedzielne o strukturze przedpoborowej – 7 wersji, (2) Nieszpory niedzielne o strukturze przejściowej – 2 wersje, (3) Nieszpory niedzielne o strukturze posoborowej – 13 wersji. Książka Kulita szczegółowo omówił strukturę Nieszporów we wszystkich trzech kategoriach, artykułując wyraźnie zasadnicze różnice w ich budowie. Wielokrotnie przywoływał psalmy, wykonywane we wszystkich kategoriach śpiewników, podając ich numerację i incypity słowne. Szkoda, że w tym miejscu dysertacji, nie okazał się konsekwentny i nie podał także incypitów słownych pieśni z Nowego Testamentu, które zaczęły się pojawiać w trzeciej kategorii śpiewników. Podając np., że chodzi o „... kantyk z Apokalipsy (19, 1c-2a,5b.7)...” bądź „kantyk św. Pawła (Ef 1, 20b-23a)” (s. 51), nie umieścił ich incypitu słownego. Utrudnia to niewątpliwie lekturę tej części opracowania.

W kolejnym rozdziale, zatytułowanym „Teksty”, Autor pracy skupił uwagę na tłumaczeniach tekstów psalmowych, które zostały wykorzystane przy redakcji Nieszporów w badanych śpiewnikach. Wykazał, że w zasobach śpiewnikowych, jeśli chodzi o przekład psalmów, występują dwie tradycje. Jedną z nich jest przekład Franciszka Karpińskiego, który występuje zdecydowanie najczęściej (19 na 22 razy), natomiast drugą reprezentuje oficjalny przekład *Liturgii Godzin* przedstawiony przez Episkopat Polski i zatwierdzony przez Kongregację Kultu Bożego w 1977 r. Wydaje się być ciekawym zjawisko, że przekład ten występuje jedynie trzy razy. Dominacja przekładu Karpińskiego stanowi o sile polskiej tradycji, sięgającej korzeniami XIX wieku. Autor dokonał także charakterystyki innych tekstów cyklu nieszpornego: kantyków (formy psalmodyczne, których tekst pochodzi z innych ksiąg Pisma św. niż Księga Psalmów), antyfon, próśb i wersetu wprowadzającego.

W ostatnim rozdziale – „Formy muzyczne i melodie” – dokonano analizy melodii poszczególnych śpiewów. Materiał źródłowy pozwolił Autorowi stwierdzić różnorodność form muzycznych występujących w liturgii Nieszporów, które zostały ujęte w pięciu grupach: psalmy i kantyki, antyfony, responsoria, próśby i werset wprowadzający. W zasobach śpiewów nieszpornych wykazano 126 różnych melodii. W psalmodii, spośród 58 melodii, 23 z nich, stanowią ścisłą adaptację chorałowych tonów psalmowych, a 8 jedynie do nich nawiązuje. Melodie oryginalne stanowią 45% ogółu melodii w tej grupie. Dla niektórych melodii psalmów, antyfon i responsoriów odkryte zostały wzorce melodyczne pochodzenia chorałowego, z tzw. psalmodii polskiej i pieśni kościelnych. Szczególną grupę stanowią melodie pochodzące z inwencji własnej kompozytorów. Autorem największej ich liczby jest ks. Ireneusz Pawlak.

Na końcu opracowania ks. Kulita zamieścił siedem aneksów, podając kolejno melodie: psalmów, kantyków mniejszych, kantyków większych, antyfon, responsoriów krótkich, próśb i wersetu wprowadzającego. Zestawienie to jest niewątpliwie dodatkowym atutem pracy, która stanowi jed-

nocześnie źródło zasobów wszystkich melodii liturgii nieszpornej. Imponująco przedstawia się zebrana przez Autora bibliografia, którą stanowią pozycje źródłowe (10 dokumentów Stolicy Apostolskiej i Episkopatu Polski; 2 Księgi liturgiczne i użytkowe oraz śpiewniki), opracowania (80 książek lub artykułów naukowych) oraz 6 leksykonów, słowników i encyklopedii.

Recenzowana książka, mimo iż jest publikacją naukową, została napisana zrozumiałym i komunikatywnym językiem. Posiada wiele walorów praktycznych, jak chociażby wszystkie warianty melodyczne cyklu nieszpornego, podane w aneksach. Może być doskonałą lekturą nie tylko dla muzykologów, teologów i liturgistów, ale także dla muzyków kościelnych. Polecić ją można również samym duszpasterzom oraz organistom, odpowiedzialnym za animację muzyczną w ośrodkach parafialnych, z nadzieją, że nabożeństwo Nieszporów na nowo zostanie zauważone i powróci do naszych kościołów.

Ks. Krzysztof Niegowski SDB
UKSW, Warszawa